

JUBILEJ DR. OTONA BERKOPCA

NOVE ZVEZDE NAD TRIGLAVOM*

Zavrtelo se je desetletje, odkar je bila na straneh našega glasila predstavljena z delom izpolnjena življenjska pot Otona Berkopca (6. 12. 1906). Primaknilo se je torej nadaljnjih deset Berkopčevih let, vezanih na Ljubljano in prepletenih verjetno s hrepenenjem po češkem glavnem mestu in prijateljih, s katerimi se je v ustvarjalnem dialogu in delovni vneti srečeval skoraj pol stoletja. To so leta – take so pač kolesnice tega sveta – ko za vedno odhajajo najbližji: Otonu Berkopcu sta umrla prijatelja: v Ljubljani Božidar Borko (1896–1980) in v Pragi Vilém Závada (1905–1982). V tem življenjskem obdobju se žive niti vračajo k začetkom, k najožjim članom družine; človek se spet odene v lupino in zavaruje z vezmi sorodnega gnezda.

In vendar so tudi osemdeseta leta Berkopčevega življenja izpolnjena z delom. V Sloveniji je nadaljeval s poslanstvom, s kakršnim je bilo njegovo življenje obeleženo na Češkem: prevajal je slovensko poezijo v češki jezik skupaj s svojima prijateljema iz Prage, in to ne glede na pritiske bolezni, ki se je že začela oglašati in ga danes noče izpustiti iz svojega objema.

Antologija sodobne slovenske lirike *Nove zvezde nad Triglavom* (1983) je najbrž začela nastajati spomladi 1979, ko je Berkopca v Ljubljani obiskal meseca maja pesnik Vilém Závada, ki je eno od velikih imen češke književnosti in znan prevajalec tuje poezije. Vilém Závada velja za predstavnika tako imenovane vmesne generacije, ki je svojo pesniško pot izpeljala med dvema vidnima tokovoma češke poezije med vojnama – v ravnotežju med poetizmom in proletarsko poezijo. Pesmi Viléma Závade so pognale globoko iz čeških kulturnih tal in so hkrati zaznamovane s podobami obrobne pokrajine na vzhodu in nje-nega glavnega mesta Ostrave, blizu katere je bil pesnik rojen. Razlage slovenskih pesmi, ki jih je pripravil Oton Berkopec, je znal Vilém Závada tako prepresniti v svojo govorico, da je češkemu ušesu prijetna in dobro dé.

Berkopčevo sodelovanje z Vilémom Závado je bilo v pesniškem prevajanju že izpričano: pri presojanju posamičnih pesmi Franceta Prešerna in Otona Župančiča ter poezije Srečka Kosovela, ki je v knjižni izdaji priljubljene češke edicije izšla leta 1974 (*V malem plašču besed*). Pri nastajanju češke antologije sodobne slovenske poezije je bila poleg Berkopca in Závade udeležena tudi pesnica Jarmila Urbánková (roj. 1911) in jo prav tako že najdemo prej med Berkopčevimi sodelavci na Češkem (v priučujoči antologiji so vsi prevodi uvrščenih Minattijevih pesmi njeni). In treba je pri češkem izboru slovenske lirike omeniti še ilustratorja Václava Bláho, ki je kot prvi bralec podoživel vsebino knjige in ji dal mično podobo. Na zadnji strani publikacije, ki je izšla pri znani praški založbi Odeon, je še informacija, da je podatke o slovenskih pesnikih oskrbel Oton Berkopec, spremno besedo h knjigi pa napisal Vilém Závada.

Predstavitev slovenske poezije v češkem jeziku je interpretacija dvojne vrste (ugotovitev velja seveda za vse prevedene antologije): določena je s poustvarjalnimi zmožnostmi prevajalcev na eni strani in s stališčnostjo prirediteljev antologije na drugi – z njihovim iz-

* *Nové hvězdy nad Triglavem* – Výbor se současné slovinské poezie, vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1983

biranjem med predstavniki slovenskega pesništva po drugi svetovni vojni. Pri uvrščenih avtorjih gre za ponovno izbiranje na skali pesnikovih čustev, stanj in razmišljanj.

Pri antologijskem izboru štirinajstih slovenskih pesnikov sta Berkopec in Závada deloma upoštevala generacijski vidik: poleg Mateja Bora in Jožeta Udoviča so v antologijo uvrščeni pesniki rojeni v dvajsetih in tridesetih letih. Pri določitvi spodnje starostne meje je med približno enako starimi avtorji (*Svetlana Makarovič, Ervin Fritz, Tone Kuntner*) izpuščeno ime Tomaž Šalamun. Pri izboranju sta Berkopec in Závada izhajala iz humanitetnega principa poezije, ki je po Zavadovem gledanju etično prerajajoča in očiščevalna sila z vsemi razponi človeške duše. Šalamunsko poigravanje s poezijo in jezikom verjetno ni šlo v doživljajski svet Berkopca in Závade, kajti besede nista jemala prelahko. Ob Šalamunovi poeziji se hkrati zbudi spoznanje, da so nekatera literarna dela težko prenosljiva v drugo kulturo, kljub temu da so nepogrešljivi del domače tradicije.

Kakor že je med prijatelji, bo verjetno tudi v njunem sodelovanju obveljala skušnja enega od obeh. Závada »ima najraje take pesmi, ki so razvite v posamičnostih in v celoti. Samoumevnost je znak najvišje umetnosti.« Oznako »samoumeven« je zapisal v češki esejistiki F. X. Šalda pri merjenju Nerudove umetnosti (v poeziji Jana Nerude se je oplajal tudi zreli Závada). Morebiti je z izrazom »samoumevnost« poimenovana meja med pravo umetnostjo in tistim, kar literatura ni. V luči klasičnih meril sta Závada in Berkopec »samoumevno« sestavljala antologijo slovenske poezije in spravila vanjo raznolike pesniške značaje: s poudarjenim intelektom (*Dane Zajc, Lojze Krakar*) in sanjskim svetom (*Jože Udovič*), s fantazijo (*Gregor Strniša*) in pristinim čustvovanjem (*Ivan Minatti, Tone Pavček*). Iskala sta »spodnje vrelce« poezije, ki bodo morda enaki onim na češki strani, le da v drugačni pesniški govorici. Ali pa sta morda prislunila tistim strunam slovenske lirike, ki bi dale ime življenjskemu občutju njiju obeh, Berkopca in Závade. Nekatere pesmi v njuni antologiji so blizu zavadovskemu nasprotju med tehničarico velemesta (*Matej Bor, Kajetan Kovič*) in prvinskim podeželjem (*Tone Kuntner*). V zbirki slovenske poezije so tudi pesniška stanja, ki so zgoščena v zadnjih Zavadovih pesmih (v zbirki *Življenje, hvala ti – 1977*): gre za pritrjevanje življenjskemu bivanju, kakršnokoli že je (*Ciril Zlobec, Saša Vegri, Svetlana Makarovič, Ervin Fritz*) in za odslikavanje konkretnih podob časa (poezija *Janeza Menarta*).

Antologija slovenske lirike *Nove zvezde nad Triglavom* je predvsem želja po nadaljevanju in zgodovinski kontinuiteti: navezuje na 150 let oddaljene Prešernove pesmi v prevodu F. L. Čelakovskega in hkrati na Berkopčevo predvojno prevajanje, na antologijo *Zvezde nad Triglavom* (izšla 1940 in 1946), pri kateri je bil sodelavec pri prevajanju v češčino Josef Hora (1891–1945) in vrsta drugih čeških pesnikov. Oton Berkopec je misel prijatelja Josefa Hore o vlogi poezije, s katero »si sorodni narodi podajajo roke in spoznavajo v njej svojo bližino«, želel podaljšati v današnji čas. Ne nazadnje nam antologija *Nove zvezde nad Triglavom* s svojim večpomenskim naslovom potrjuje upanje v nadaljnje zblíževanje obeh narodov, ki je ponavadi stik ustvarjalnih posameznikov. Na kulturni meji dveh narodov razdalja med individualnim in splošnim obstane v eni točki, ko se posameznik izenači s celim narodom.

Dr. Otonu Berkopcu želimo ob njegovem osemdesetem rojstnem dnevu vse dobro in lepo in izrekamo resnico, da je znal plodno živeti in bogatiti tudi druge.

Albinca Lipovec

Filozofska fakulteta v Ljubljani